

כתר התורה

ע"ש רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל

הרב יצחק יוסף שליט"א

בית ההוראה הארצי כתר תורה ע"פ פסקי מרן

פרשת מטות-מסעי תשפ"ד

העלון השבועי

מאמר השבוע

הרב אברהם רחמים

להתמודד עם הכעס

ד. אמר רבי מני בר פטיש: כל שכועס, אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים - מורדין אותו. (פסחים סו:)

ה. כל הכועס אין השכינה חשובה כנגדו. (נדרים כב:)

וכאן במילים קצרות, נשתדל להבין מעט, מדוע הכעס נחשב חסר חכמה - ואפילו נקרא טיפש. ולא מעט נקרא, שמורד במלכות שמים.

הבה נתבונן - מתי אדם כועס?

נוכל להסכים, שאדם מגיע לכלל כעס, כאשר קורה עמו מצב שאינו מסכים עמו כלל, אינו מסוגל להבין ולו במעט ובמקצת, מדוע דבר זה נעשה. התשובה היחידה לשאלתו היא, שמי שעשה את המעשה המכוער, הוא שוטה גמור! שהרי מעשה זה אינו אמור להיעשות כלל - והתוצאה של רצף מחשבות אלו היא = 'פיצוץ' - כעס!

- לעומת זאת, אדם חכם מצליח למצוא לכל מעשה ומצב, צד נוסף של זכות ולכן אינו ממנהר לכעוס!

מעשה שהיה: במו עיני ראיתי רכב נוסע לאחור - בכיוון ההפוך, בכביש חד סטרי. וכבר למולו הגיע רכב נוסף הנוסע ישר כחוק.

כאשר נפגשו השניים, הלה צפר בחזקה ובכעס, צעק בגרון נחר: 'זהו כביש חד סטרי למה אתה נוסע בכיוון ההפוך, זו עבירה על החוק, תתבייש...' אחר שסיים את נאומו, בליט ברירה, הסכים לחזור לאחור בכדי שהרכב ממולו יעבור לדרכו.

כאשר הלה עבר, מיד נכנס הוא אל הכביש במהירות מוגברת, בכדי לנסות לכפר על בזבוז הזמן שנגרם לו בשל הנהגה פורע החוק.

אלא שאחר שניות אחדות גילה שלקראת סוף הכביש ניצב מחסום של המשטרה המונע כל מעבר ועל כן אין ברירה אחרת מוכרחים לחזור אחורה. והנה, האלמון הנכבד חיש מצא את עצמו נוסע בכביש חד סטרי בכיוון ההפוך, כאשר לפניו רגע הוא גידף וחירף את הנהג שהיה למולו שעשה מעשה זה. - זהו אדם שלא הבין שיש עוד צד למעשה כלל, לכך הוא כעס!

על מעשה זה, יתכן לשייך את דברי ר' לוי: 'כל המתגאה - הוא כועס, וכל הכועס - הוא טיפש!' שהרי במעט חכמה - במעט ניסיון לחפש את הכף זכות, היה יכול להישאר רגוע.

בפרשה: 'ויקצף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה, ויאמר אליהם משה התייתם כל נקבה?...'

ועל קצף זה שקצף משה רבינו אומרים חז"ל: לפי שבא לכלל כעס - בא לכלל טעות!

כיצד? הנה, מיד לאחר קצפו של משה נאמר: 'ויאמר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אֲנָשֵׁי הַצֶּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה זֹאת חֻקְתָּ הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה...' אומרים חז"ל: וכי אפשר שמושה רבינו נמצא ואלעזר בן אהרן אומר את ההלכה במקומו ובשמו?! אלא כיון שכעס משה רבינו נתעלמו ממנו הלכות גיעולי כלים ונאמרו מפי אלעזר. ע"כ.

וכאן השאלה מתבקשת, מדוע משה רבינו נענש בגלל שכעס, וכי כעסו היה כעס הכסילים? הרי כעס זה היה קנאת ה' צבאות, היה כואב לו שעם ישראל לא עשה את רצון הקב"ה כמתבקש, רק בשל כך הוא רתח. מעתה, מן הצדק במקום שיתעלמו ממנו הלכות, ראוי היה לו לזכות בהארת פנים, כשכר פינחס שקינא קנאת ה'?

אכן, כעין שאלה זו, שאל ר' אריה לייב בספר 'גבורת ארי' (בעל שאגת אריה). ותיירץ, שגם כעס של חכמים שנעשה לשם שמים, גם אותו יש לאמוד במידה, במשקל ובמשורה. דהיינו, לעשות חשבון היטב האם כעס זה יהיה לתועלת או לא.

מעתה, לפי שמושה דיבר אל פקודי החיל, שהיו אנשים צדיקים, לכאורה כעס זה היה מיותר, פקודי החיל היו יכולים להבין ולקבל דבריו בלי כעס, גם כאשר ידבר עמהם בניחותא. ולפי שהיה כעס זה מעבר למידה הרצויה, נגרם למשה שתסתלק ממנו שכינה!

מכאן נלמד כמה הכעס מוגנה לחכמים ובפרט לאלו שאינם חכמים, למי שכועס חנים ומוסר נפשו בתוך ויכוחי סרק - ויכוחים של 'מלפפונים ועגבניות', שלא לשם שמים כלל.

כאשר נעמיק בדברי חז"ל הקדושים המדברים בגנות הכעס נמצא לא מעט מאמרים נוקבים:

א. ריש לקיש אמר: כל אדם שכועס, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו. (פסחים סו:)

ב. כל הכועס כאילו עובד ע"ז. (שבת קה:)

ג. א"ר לוי, כל המתגאה - הוא כועס, וכל הכועס - הוא טיפש! [מ"ר]:

שאלה

עיר בארץ ישראל, אשר יש בה כמה וכמה שכונות אשר רוב התושבים שם הם גויים ישמעאלים, ויהודים שבה כבר אינם רוצים להתגורר שם, האם דירה הנמצאת שם בבעלות יהודי יוכל למכרה לגוי, מאחר והיהודים אינם רוצים לקנות שם?

תשובה

בדבר מכירת קרקע לגוי בארץ ישראל ראיתי למרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר חלק י י"ד סימן מא אחר שהארץ מאוד בענין היתר המכירה בשביעית, דן בזה עוד מצד מה שמוכרים הקרקע לגוי בארץ ישראל, ואכתוב בקיצור נמרץ תוכן העולה משם.

מבואר במשנה עבודה זרה יט: שאסור למכור קרקע בארץ ישראל לגוי, ובגמרא שם כ. מנא הני מילי, דאמר קרא לא תחנם, לא תתן להם חניה בקרקע, וכתבו התוספות שם דמיירי בכל האומות ולא דווקא בשבעה עממים. והכנסת הגדולה בספר דינא דחיי (לאוין מח דף נח ע"ג) כתב כן גם בדעת הרמב"ם, ובשולחן ערוך יו"ד סימן קנא סעיף ח כתב: אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל וכו', ולא חילק בין שבעה עממים לשאר אומות.

אולם יש לומר שכל זה דווקא בגויים עובדי עבודה זרה ובהם אין לחלק בין שבעה עממים לשאר האומות, אבל ישמעאלים שאינם עובדי ע"ז יש להקל, וכן משמע פשט דברי התוספות ביבמות כג. שכתבו דכריתת ברית אסורה בכל האומות "עובדי עבודה זרה" כמו לא תחנם ע"ש.

אבל הבית יוסף בחושן משפט סימן רמט דיני מתנה, כתב: ומה שכתב רבינו (הטור) שאסור ליתן מתנת חנם לעובד עבודה זרה, לאו לאפוקי ישמעאל (שאינו עובד ע"ז), אלא לאפוקי גר תושב, דהיינו שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, וזהו שאנו מצווים להחיותו. עכ"ל. וכ"פ בשו"ע שם סעיף ב דעכו"ם שאינו גר תושב (שקיבל עליו ז' מצוות בני נח, סמ"ע ס"ק ב שם) אסור ליתן לו מתנה.

והנה הב"ח כתב על הבית יוסף דלדבריו קשה, למה לו לרבינו לכתוב "עובד עבודה זרה" ולתת מכשול שיבינו שבא למעט ישמעלים. ע"כ. וכתב על זה ביביע אומר שם אות ה דאף שהב"ח לא חולק בהדיא, ורק הקשה על פירוש הבית יוסף, מכל מצינו מפורש כדברי הב"ח במאירי בבית הבחירה (ע"ז כ.) שכתב, וכן דרשו מפסוק דלא תחנם, שלא ליתן להם מתנת חנם, כדי שלא לגזלה ממי שאנו חייבים לו ביותר כגון גר תושב, והוא בן נח שקיבל עליו שבע מצוות וכו', וכל שהוא מן האומות הגדורות בדרכי הדתות ואשר מודות באלהות אין ספק שאף באינו מכירו מותר וראוי וכו' ע"ש.

וכן כתב הרשב"א בתשובה (חלק א סימן ח) על הא דאמרו (חולין גג): שולח אדם ירך לנכרי, דמיירי בגוי שאינו עובד ע"ז, ומקרא מלא דיבר הכתוב "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה", ע"ש.

אכן בב"ח הנמצא לפני בהוצאת מכון שירת דבורה נדפס עוד כמה שורות אחר קושיותיו על הבית יוסף, וז"ל: ולענ"ד

המשן בעמ' 3

צוואה שנעשתה אצל עו"ד האם יש לך תוקף הלכתי

שאלה: גב' קרימלובסקי היא אלמנה עתירת נכסים, והנה בהיות שאין אדם יודע יום מותו היא החליטה לגשת לנוטריון וזאת על מנת שיערוך לה צוואה. לאשה זו יש שתי בנות ובן, הצוואה נעשתה כפי חוק הירושה הנוהג בישראל, עיקרה של הצוואה היא נישול הבן לחלוטין מהצוואה עקב התנהגות שאינה הולמת לאורך כל השנים, בת אחת שהיתה איתה וסייעה לה כל השנים נכתב לה 90% מהרכוש והבת השניה נכתב לה סך של 10% מהרכוש. ולאחר זמן גב' קרימלובסקי שבקה חיים לכל חי ונפטרה לבית עולמה. בנה "המנושל" וביתה שקיבלה 10% כעסו על כך שהצוואה לא שוויונית, ומשכך, החלו במאבקים משפטיים ע"מ לבטל את הצוואה. כמובן שלא אוכל במסגרת מצומצמת זו להרחיב בכל הבעיות והנידונים העולים ממקרה זה, אך אגב רק בנעיה אחת, האם צוואה שנערכה אצל נוטריון חילוני שאין לו שיג ושיח בהלכה והצוואה נעשתה על טהרת החוק האזרחי שמאפשר נישול מספר יורשים גם שהם זכרים שירשימים מהתורה, ובפרט שבצוואה כתוב שהרכוש ינתן למוטבים רק לאחר מיתה, וכידוע אין שילטון ביום המוות (קהלת ח, ח) ואי אפשר לצוות שחלוקת הרכוש תינתן לאחר מיתה כי הצוואה כבר לא בעלים על הרכוש, ולא היה קניין וכו' אשר על כל השאלה היא האם צוואה כזו היא כשרה או לא?

תשובה: הצוואה כשרה מצד קניין המועיל ומדין המנהג, ולא משום דינא דמלכותא. **נימוקים:** ראשית יש לדון אולי אפשר לקיים את הצוואה מכוח המנהג ודינא דמלכותא. בעניין המנהג כבר נאספו הדעות כעמיר הגורנה בספרים כפי-אהרן (עזריאל, ח"א חו"מ סי' יב) ותבואה שמש (משאש, ח"ד חו"מ סי' לד). הובאה שם דעת עקרי-הד"ס (טריני, פירנצא תקס"ג, או"ח דף עא-עב) שהמנהג להכשיר צוואות של נוטריון. בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' סז) כתב שהמנהג לקיים שטרות של ערכאות, ואף שמשום המנהג והתנאי איננו מבטלים דיני תורה וכלשונן "אבל הכא אין אנו באים לדון אלא על המתנה, אם היא מותרת אם לא. וכיון שהמנהג לקיים שטרי המנהג העולות בערכאותיהם, מנהג מבטל הלכה, ובלשון מתנה יוכל להרבות לזה ולמעט לזה".

וזאת ועוד בספר כפי-אהרן (עזריאל, סי' יג) הביא את תשובת הראש"ל צ"מ-אברהם, והביא עוד שאף אם היה מקום לחוש לדעת כמה פוסקים, מכל מקום המנהג מכריע, ונגד כל ערעור יעמוד לימין הצוואה הוה המנהג הנזכר. ואפילו היו היוורשים מוחזקים, אין "קיים לי" מועיל נגד המנהג. וגם בשו"ת תבואה שמש הנ"ל הביא כמה פוסקים, ששטר צוואה של ערכאות כשר גם מדינא דמלכותא. ואף שבשו"ע (חו"מ סח, א) נפסק ששטרות של ערכאות מועילים רק כשטרי ראה ולא לקניין, מכל מקום בבית יוסף שם הביא דעת רא"ש, עיטור, רמב"ן, רשב"א ור"ן להכשיר שטרות כאלו (וכן הוא מפורסם נוספים בב"י ובדרכי משה בחו"מ סי' שסט). מטעם המנהג ניתן להכשיר אפילו שטר שהלשון בו פגומה. ראה לך מהשובר ד"ר (הוצאת זכרון אהרן בית ל, אות ג) שכתב: "כיון ששכיב מרע זה נתגדל בין הלועזים, ומה שציוו כתב בלשון לעז, ומנהג הלועזים שבכל צוואה שאדם כותב, כותב אותה בלשון הנחה (דהיינו אני מניח לזה ולזה), ולשון הנחה הוא היותר מעולה בשכיב מרע (ההפך מדין תורה) - פשוט שיש לנו לומר, ד"אני מניח לפלגני" ליתן קאמר. שיש לנו לכתב אחר לשון בני אדם, ודורשים לשון הדיוט. ותוספות ז"ל פירשו היה דורש לשונות שלא תיקנו חכמים לכתוב, אלא הדיוטות הורגלו... ואפילו לא נכתב כאלו נכתב דמי... ונראה שיש ראה עוד מההיא דאיהו נשך, שאמרין התם האי סיטומתא קני... וא"כ בנידון דידן אפילו נאמר שמן הדין לא קנה המקבל מתנה בלשון זה, הואיל והעולם רגילים בכך, ר"ל שמנהג הלועזים הוא ששכיב מרע הרוצה לתת אומר בלשון הנחה, קני מהניח לו" עכ"ל. הרי למדנו, שאף אם לא נכתב בלשון הראוי לשטר, כיון שכך נוהג מי שרוצה לכתוב שטר מעליא. יש לנו להחליט בדיון זה שטרות של ערכאות, כדי לעשות את המנהג שטרו להיות ראוי על פי דין. המהרש"ד (חו"מ סוף סי' שכח) הביא את תשובת ד"ר והסכים עמו. גם הרמ"א פסק בשו"ע (חו"מ רמח, א) לגבי אחריו לפלגני, שיש לפסוק כפירוש הערכאות במקום שנהגו. בתבואה-שמש שכתב, אף שמנהג שיש לנהוג על פיו צריך להיות "מנהג ותיקין". לכן צוואה, כיון שיש בלאו הכי כמה סיבות להיתר, הדבר פשוט שיש להעמידו על המנהג, ובמיוחד שהמנהג לעשות שטרות אצל הנוטריון הוא מנהג קדום וידוע ומפורסם, ונוהג כמעט בכל הארצות, ואפילו בארץ ישראל. עוד יש מקום לומר שכיון שכך הוא המנהג, הרי זה קניין שנעשה קודם למיתתו של המצווה. יסוד הדברים בתשובות הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה אה"ח סי' ק"ד) ועצם ד"ר (אך), בתחילת דבריו סבר שאולי מדינא דמלכותא אי אפשר להקנות, וא"כ למתנה לאחר מיתה לא יועיל "דינא דמלכותא", מכל מקום קניין יש כאן, שאין לך קניין גדול מזה כשדאי יתקיים כדברי המצווה, וכיון שאין צריך לקניין, מועיל גם נגד היוורשים. והוסיף על כך הגר"מ פיינשטיין: "זה טעם גדול למה שבארץ הזאת נוהגים לסמוך על צוואות האלו, ואין חוששים מליקח המענות לצדק. ואם כי לא נחתו לזה, מ"מ כיונו האמת", ונראה לפרש שלדבריו הצוואה היא מתנה גמורה מעכשיו, ועל כן היא מועילה לאחר מיתה.

והנה בשו"ת מהרש"ם (מברעון, ח"ב סי' רכד, אות ד) הביא מי שהוכיח מכמה מקומות, שכשיש אומדנא דמוכח שגמר ליתן בכל ליבו, אין צריך קניין. אמנם מהרש"ם חילק שם בין מקום שאין צורך מעיקר הדין לקניין, ומסרת הקניין היא רק להודיע שאינו משטה, לבין ירושה, שמעיקר הדין זקוקים לקניין - עכ"פ הנדון שלפנינו עדיף, שהוא יותר מסתם אומדנא, כיון שיועד המצווה שצוואתו זו תתקיים, וזה גופא קניין ואין צורך לבוא לדון אומדנא. ואדרבה, מדברי הרמ"א בסוף סי' רנא, שפסק שבמקום ספק יש להעמיד ביד המוחזק, יש להביא ראה לנדון שלפנינו. הרמ"א דן גם בשכיב מרע שספק אם עמד מחוליו קודם שמת, שעל זה שקיבל את המתנה ממנו להביא ראה. על זה כתב הסמ"ע (שם, ס"ק יב) שאם שניהם מוחזקים, או שניהם אינם מוחזקים ואין חזקת מרא קמא - חולקים. ולכאורה הדין הוא כך, אף כשיש יורשים. א"כ לנדון שלפנינו, שאף אחד לא מוחזק ובודאי אין חזקת מרא קמא - אזי במקום מחלוקת הפוסקים, יש להעמיד ביד הזוכים ע"פ הצוואה. ועל כן נראה שיש לקיים הצוואה מדין קניין המועיל ומדין מנהג, ולא דווקא משום "דינא דמלכותא".

ולכן אם הבן והבת לא יצליחו להוכיח שהאמא לא היתה בדעתה או לחילופין שהיתה על האמא השפעה זרה וכדו' - הבן ינושל לגמרי מהנכסים, הבת הראשונה תקבל רק 10%, והבת השניה תקבל 90% מהנכסים.

בברכת התורה עבד לאל עליון אני יגאל אלון ס"ט.

תהיה כאן מכירה מוחלטת של קרקע ישראל לצמיתות, אלא כל מכירה תיחשב כעין חילופין ואין בזה איסור של לא תחנם ע"כ.

אולם מרן זצ"ל חלק על זה דאין דמיון כלל בין ענין החילופין שנעשו בין שלמה ובין חירם שהיו בעת ובעונה אחת דדוקא בזה שרינו, משא"כ בקביעת חוק בלבד, דבשעה שנעשית המכירה מבלי לקבל אחרת תמורתה ממש באותה שעה, הרי עבר כבר על לא תחנם ומה יועיל שיכול לקנות קרקע במדינה אחרת והרי אין כל קשר בין מכירת קרקע זו לרכישת הקרקע בחוץ לארץ והם שני עסקאות נפרדות.

ועוד דאפילו תהיה זאת החלפת קרקעות ממשית באותה שעה, אין להתיר אלא באופן ששני הקרקעות הן בארץ ישראל אבל כשנותן לגוי קרקע בא"י תמורת קרקע בחו"ל אין להתיר, ושאינו חירם מלך צור שגר תושב היה וכו"ל. והביא שו"כ הגאון ר' צבי פסח פראנק בכרם ציון (ג' עמוד ד) שלהחליף קרקע עם הגוי בארץ ישראל שפ"ה.

ולפי זה בוודאי שיש עדיפות לכתחילה לישראל שהזקק למכור הקרקע לגוי, שישפז איזה גוי שיש לו כבר קרקע בארץ ישראל ומעונין למכרה לישראל ולהעתיק מקום מגוריו מאותה העיר בכדי לקנות בחילופיה קרקע מישראל בזאת העיר דבכהאי גוונא אין איסור של לא תחנם כלל. (ואין צריך שהחילופין יעשו בין אותו הישראל ובין אותו הגוי בדווקא, ודי שהגוי מוכר דירתו הקודמת לישראל פלוני בכדי לקנות תמורת קרקע במקום אחר מישראל אחר ודו"ק).

וכל שכן לפי מש"כ הגר"י קוק בספר שבת הארץ (במבוא סימן יב' עמוד נב) שאם יש כבר לגוי קרקע בא"י אין התוספת שמוסיפים למכור לו עתה אסור מהתורה אלא מדרבנן ע"ש.

ומכל זה מבואר בקל וחומר שמוותר למכור קרקע בא"י ליהודי קראי, וכמו שכתב בן ביבי"ע בהערה בסוגריים ודלא כמו שנסתפק בזה בספר נאה משיב חו"מ סימן ז.

ומקור נשאלתי מאת ידידי חד"ת"ח וצורבא מרבנן הרב ב.ק. אודות מש"כ שולחן ערוך יו"ד סימן קנא סעיף יד וז"ל: אסור לספר בשבחן (של גויים) אפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שייספר בשבח מעשיו או שייחבב דבר מדבריו, אבל אם מכין בשבחן להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו מותר. ע"כ. היאך מצאנו ידיו ורגליו כאן בארץ ישראל כשהפועלים הישמעאלים מצויים בינינו לרוב כמעט בכל מקום ובכל תחום, ופעמים שאדם שח לחבירו לפי תומו בשבח פועל זה או אחר על איכות וטיב עבודתו וכדומה ולכאורה להשו"ע יש לאסור.

ואכן ביבי"ע הנ"ל בהערה הביא שבספר יפה ללב חלק ח' (יו"ד סימן קנא) כתב שמוותר לספר בשבח הישמעאלים, ומרן זצ"ל העיר ע"ז דהאי תליא בפלוגתא דהבית יוסף והב"ח הנ"ל. ולפי האמור יש להקל בזה בישמעאל ובעדותו של הרב מזבח אדמה שכך עשו מעשה גדולי ישראל למכור קרקע לישמעאל וכו"ל.

מסקנה:

במקום צורך (וכנ"ל) מותר למכור קרקע לגוי ישמעאלי בארץ ישראל, ועדיף לכתחילה למצוא גוי שיש לו כבר קרקע בארץ ישראל, ובפרט אם הוא רוצה למכור אותה הקרקע לישראל אחר, ומכללן של דברים יש ללמוד שכן הדין ביהודי קראי.

בברכה

אלון בן שבת

שלפי שהמלכות מקפדת אם יזכירו שם גוי בספרים שלנו במקום שאינו לכבוד, לכן הסירו מילת לגוי וכתבו במקומו לעובדי ע"ז, אבל עיקר הנוסחא בספרי הטור היא, אסור לתת מתנת חנם לגוי. ע"כ. ולפי גירסא זו אין שום ראיה מדברי הב"ח, וכן ראיתי ביביע אומר הנ"ל שהביא שהעירו בן כירחון מוריה (תש"מ עמוד עד). אלא שכבר עומדים לפנינו דברי המאירי והרשב"א להתיר בזה.

ובספר מזבח אדמה (דף יב ע"ב להגאון הראש"ל כמהר"ר מיוחס בכ"ר שמואל) כתב על דברי מרן ביו"ד קנא ס"ה, והאידנא ראינו שגדולי ישראל מורנו הרב מוהרש"א ומהרמ"ם, ועוד כמה וכמה גדולים, שמכרו להם חצרות ובתים וכיוצא. וצריכים אנו לחלק דכל האיסור הוא בעובדי ע"ז אבל בישמעאלים שאינם עובדי ע"ז אין איסור.

והוכיח בן מדברי הרמב"ם בספר המצוות (מצוה נא) וז"ל: הזהירו מלהושיב עובדי ע"ז בארצנו, כדי שלא נלמד כפירותם, וכו', ואם ירצה עכו"ם לעמוד בארצנו אינו מותר לנו להרשות לו עד שיקבל עליו שלא לעבוד ע"ז, אולם עובדי ע"ז בארצנו לא ישבו עמנו ולא נמכור להם נחלה ולא נשכיר להם בית, ובביאור אמרו לנו הפירוש: לא תחנם, לא תתן להם חניה בקרקע. ע"כ לשון הרמב"ם.

אלא שהרב מזבח אדמה הרגיש בדברי הבית יוסף בחושן משפט בדיני מתנה לגוי שאין לחלק בין ישמעאלים לעובדי ע"ז, ולכן כתב דיש לחלק בין איסור נתינת מתנת חנם לגוי לענין מכירת קרקע לגוי שבזה ליכא איסור כשמוכר לישמעאל. ע"כ. וביביע אומר שם אות ה כתב לבאר דצריך לומר דס"ל דאזלינן בתר טעמא, שאיסור נתינת חניה בקרקע מיישך שייך לקרא ד"לא ישבו בארצך פן יחטאו אותך לי כי תעבוד את אלוהיהם" וכל שאינו עובד ע"ז לא חיישנו, משא"כ לענין מתנת חנם כל אפיא שוין כיון שאינם מקיימים שבע מצוות בני נח. ובלאו הכי יש לומר לומר דאילו הוה שמיע ליה למרן הבית יוסף דברי הרשב"א והמאירי הנ"ל הוה הדר ביה (ראה כלל זה באורך ביביע אומר חלק י' חו"מ סימן א, והוא כלל מוסכם מכל הפוסקים, לבד מאיזה כמה מחכמי דורינו שבדו כללים מדעתם היפך כללי הפוסקים המסורים לנו מדורי דורות).

והנה במלכים א (ט, יא) נאמר: חירם מלך צור נשא (הנון בחיריק) את שלמה בעצי ארזים ובעצי ברושים ובוהב לכל חפצו, אז יתן המלך לשמה לחירים עשרים עיר בארץ הגליל.

וקשה, איך עשה שלמה בן והלא יש איסור ליתן לגוי חניה בקרקע בארץ ישראל, ולפי דברי הרב מזבח אדמה דאין האיסור חל על הישמעאלים כל שכן שאינו חל על גר תושב שהוא מקיים שבע מצוות בני נח, וי"ל דחירם מלך צור גר תושב היה וכדכתבו בן התוספות (יבמות כג). בד"ה ההוא, לחד תירוצא דשמא חירם מלך צור גר תושב היה. וכן כתב מהר"ד פארוו בשושנים לדוד (פ"ק דע"ז מ"ח) דחירם מלך צור גר תושב היה כדמוכח מהפוסקים (מלכים א ה, כא) "ברוך אשר נתן היום לדוד בן חכם על העם הזה. הרי שהיה מאמין בהש"ת ובפרט למאן דאמר, חירם מלך צור נכנס חי לגן עדן. ע"ש.

וביביע אומר שם אות ד הביא דברי הגאון מהר"ר ראובן כ"ץ ז"ל שכתב דמותר להעניק כבדת אדמה בארץ ישראל אם בחילופה נמסרת כבדת אדמה בחוץ לארץ, שבחילופין אלו לא חל האיסור של לא תחנם, וכתב שכך היה בין שלמה לחירם מלך צור.

ולפי"ז כתב דאפשר למצוא פתרון למכור קרקעות לגוי בארץ ישראל בכך שחוקת המדינה תקבע באופן מפורש מתן רשות כללית לרכישת קרקעות על ידי כל התושבים. בתנאי שחוק דומה ביחס לזכות היהודים לרכישת קרקעות יהיה קבוע גם במדינות אחרות שבחוץ לארץ, וכתוצאה מחוקי גומלין אלו, הרי בסופו של דבר לא

מטרות העמותה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

אולם, לפעמים באמת אין כל הסבר למעשה: - הילד זרק מהמטבח לסלון, כוס גילי מעוטר בקצפת, על ציור המהודר בצבעי שמן, בשווי 5.000 דולר. - למי יש הסבר לזה? - תוצאה: כעס! 'למה? למה? למה עשית את זה?...' אדון ראובן יוצא מביתו בבגדי שבת בדרכו אל החתונה של אחותו היחידה. עודו ממתין בתחנה לאוטובוס, אלמון היושב לידו החזיק במנה פלאפל עודו מנסה לתבל אותה במעט קטשופ הנמצא בשקיק 10 גרם, הלה לחץ בחוזקה בידו האחת וכמובן שלא במתכוון, ניתז על פניו ועל חולצתו המהודרת של מר ראובן כ- 7 גרם קטשופ, מן השקיק. - למי יש הסבר לזה? תוצאה = כעס! 'ריבון כל העולמים, למה? למה? למה אתה לא שם לב למעשך?...'

וכנראה שמי יותר לתת דוגמאות נוספות - כולם יודעים מתי הכעס מגיע!

נו, ועל מקרים שכאלה כיצד ניתן להתגבר?

אלא, שהיהודי המשתדל להאמין בקב"ה בכל עת, הקב"ה לנגדו גם בזמנים אלו.

מעתה, כאשר הוא נקלע ל'מצב חירום' - מקרים שאין הדעת סובלת כיצד אדם יכול לטעות בצורה כה רשלנית, או אז, הוא מזין את מחשבתו ב'תרופת הפלא' - בדברי חז"ל המשיבים את הנפש: 'כל דעביד רחמנא לטב עביד' 'אין אדם נוגע במוכן לחברו כמלא נימה' - 'מי שם פה לאדם או מי ישום אילם או חרש או פיקח או עיוור הלא אנכי ה'!' 'ואשר לא צדה (אדם) שעשה מעשה בלי כוונה' - והאלהים אינה לידו (הקב"ה גלגל על ידו מעשה זה). 'כך הוא משריש בתוכו את הידיעה: 'אף אחד לא יכול להחסיר ממני מאומה ואף אינו יכול לגרום לי נזק כלל, אלא אם כן הקב"ה החליט זאת'.

רק באמונה שכזו אפשר להתגבר על הכעס והעצב, ולהתמודד עם מעשים שאין להם הסבר אנושי, כעין אלו.

הרי לנו, כי אדם הכועס כעס גדול בחוסר שליטה, הרי שהוא מעיד בעצמו, כי באותם רגעים הוא איבד את האמונה, היא נעלמה לו, - הוא לא הצליח להחזיק בהבנה שיד ההשגחה מצויה בכל עת ומקרה.

לכן, מובן מדוע חז"ל אמרו: 'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה' וכאילו 'אין שכניה חשובה כנגדו'.

יהי רצון שנובה לאמונה שלמה, הכעס יסור מלבנו ורעה תעבור מבשרנו - אמן!

שרי המאה ה-17

הרב יוסף חיים בן שבת

רבי אברהם חיים גאון

הראש"ל **רבי חיים אברהם גאון**, המכונה "האגן". נולד בשנת תקמ"ז בקושטא שבטורקיה לרב משה גאון, בן למשפחת גאון הענפה. הועלה בילדותו לירושלים ולמד בישיבות העיר.

היה מקובל מפורסם שכיהן כראש ישיבת המקובלים בית אל בירושלים, ושימש כחכם באשי הרשמי, הראשון בארץ ישראל. בין פעולותיו הידועות הייתה הצלת השומרונים מסכנת מוות. וכדלהלן.

נביא כאן מעט מההיסטוריה דאז אודות המאורעות שקדמו להכתרתו כרב ראשי, כי בשנים 1831-1840, לטש נסיך מצרים איברהים פחה את עיניו לעבר שכנתו, ארץ ישראל, ובלא מאמץ מיוחד הצליח לכבוש את הארץ, שמונה שנים שלט איברהים בארץ, וליהודי ארץ ישראל היו אלה שנים קשות ומרות מאוד. אולם הצבא העות'מאני בסיוע הארופיים גירשוהו לבסוף מארץ ישראל, ובשנת ה'תר"ב, עם הינתן התפקיד הרשמי לרב בעיר ירושלים, אוחדו על פי חקיקה חדשה באימפריה העות'מאנית תפקיד החכם באשי - נציגם הרשמי של היהודים בפני שליטי האימפריה העות'מאנית, עם תפקיד הראשון לציון - המנהיג היהודי ארץ ישראל, והרב גאון היה הרב הראשון בירושלים ששימש בתפקיד המאוחד, וכבר באותו שבוע הגיע שליח מטעם המלך אל ה"חכם באשי" דארץ ישראל עם בגדי שרד עבור הרב גאון, ובטכס גדול ומרומם הכתירו עליהם לרב ופוסק בכל עניני היהודים בארץ ישראל בסמכות המושל הטורקי. ואגב מילתא, טכסי הכתרה אלו מטעם המושל הטורקי נהגו בעוד ראשונים לציון אחריו.

ובאותם הימים תושבי שכם רדפו את קבילת השומרונים באכזריות מפני שלא רצו לקבל עליהם את דת האסלאם. והחלה תקופה קשה בתולדותיהם. חכמי הדת המוסלמים טענו שלשומרונים אין דת ואין זכות לחיות במשטר האסלאם, היות שהם אינם מאמינים באחד מהספרים שנכתבו בע"פ, והשומרונים טענו כי הם מאמינים בחמישה חומשי תורת משה, אולם המוסלמים, שלא ידעו עברית ולא הכירו את הכתב השומרוני, לא קיבלו את דבריהם, וטענו שאין הם 'אהל אל-כיתאב' ('עם הספר'), ולכן מעמדם כמעמד הפגאנים עובדי האלילים. כתוצאה מכך, הועמדה בפני השומרונים ברירה - להתאסלם או למות. לאחר שכמה שומרונים אוסלמו בכוח, הקהילה פנתה בבקשה לעזרה אל **הרב הספרדי הראשי של ירושלים, רב חיים אברהם גאון**, והרב כשראה שהם ממש בסכנת מוות וכליון ומעוד כמה סיבות ושיקולים נוספים שראה לנכון באותם הימים נתן לשומרונים תעודה בכתב המאשרת כי "העם השומרוני הוא 'ענף' מבני ישראל המודה באמיתות התורה". וכך חכמי הדת המוסלמים חדלו את פעולות ההסתה והשומרונים ניצלו.

סיפור שמעתי מפי הרב הרצל חודר שיחי' אודות ענוותנותו של הראש"ל הרב גאון. ומעשה שהיה כך היה, באחד הלילות חלם הראש"ל צ' חלום בו אמרו לו כי מה לו נרדם, ויעקב אבינו עומד להגיע מחר לארץ ישראל. וייקץ והנה חלום, וכבר למחרת שמע כי הגיע הרב יעקב ענתבי לארץ ישראל, ומייד נסע להקביל פניו, ויבוא לעומתו ויחבקו, ומייד הסיר גלימתו וארדתו והניחה עליו הרב ענתבי, ויאמר לו: מעתה אתה תהיה רב במקומי כי אתה ענק בתורה וראוי יותר ממני. הרב ענתבי ממש סרב והרב נותר ראש"ל צ' כבתחילה. ע"כ. כך היתה ענוותנותם של גדולי ישראל שמעולם לא קיבלו שררה לשם השררה וההתגדלות אלא לשם הנהגת עם ישראל והגדלת והאדרת התורה וכבוד שמים.

בין שלל תפקידיו, היה אחראי לתשלום מיסי היהודים לממשל הטורקי, ובסמכותו הייתה היכולת להטיל מסים פנימיים על מזון, כדוגמת בשר, יין או מצות. כונה בפי רבני ירושלים "רבן של חסידים", ובפי ערביי העיר "שייח אל יהוד". בימי כהונתו כחכם באשי, ניהל חלופת מכתבים עם רבנים מפורסמים בדורו מרחבי העולם, בעיקר בנושאי הלכה וחיזוק היישוב היהודי בארץ ישראל.

כתב ספר בשם מנחה טהורה על מסכת מנחות, בשנת תר"א סייע לישראל בק להקים בית דפוס בירושלים, ובו הדפיס הרב את שני ספריו הבאים: ספר התקנות וההסכמות, וחוקי חיים.

ועוד מעשה האין השיב נשמתו ליצורה תוך כדי מסירות נפש להעמיד הדת על תילה כנגד גזירות המסיון והנצרות, כי בימיו ניסו בכל דרך להסית לנצרות, ואחד הדרכים היתה על ידי בניית בית חולים איכותי וטכנולוגי שלא היה בנמצא באותם הימים, ושם היו דואגים להכניס ארס וכפירה בחולים והמטופלים, וגדולה מזאת עשו ששלחו למשה מונטיפיורי שליח שיתן מכספו עבור בניית בית חולים בארץ ישראל, תוך כדי שהם מסתירים ממנו את המידע אודות מזימתם, וכך היה שמשה מונטיפיורי נעתר לבקשתם והסכים לממן להעניק סכום גדול לבניית בית החולים. וכשמע הרב את המעשה הזה מייד שלח למשה מונטיפיורי מכתב בהול בנושא והשיבו אחור מעצתם, עצת בלעם הרשע. ויהי היום וייפול הראש"ל צ' למשכב, ויבואו אליו מטעם בית החולים ההוא בעזות מצח, ויבקשו ממנו למענו שיטפלו בו אצלם במאורת נחשם ולחשם, ויסרב הרב בכל תוקף. ויהי כי הפצירו בו והוא עמד בסירובו. ויען ויאמר "טוב מותי מחיי". וכשאר ראה הרופא הרשע כי הרב מוכן למות בערשו ולא לסור אחריו, נטש את ביתו ויצא בזעפו.

לא עברו ימים אחדים ונשמתו של האגן עלתה השמימה, ביום כ' אדר בשנת תר"ח 1848. ובמותו קידש שם שמים, ונקבר בהר הזיתים בירושלים. כיום ג"כ קרואים רחובות על שמו בשם "האגן".